

Вікторія ПІДМОГИЛЬНА,

директор Смілянської загальноосвітньої школи I – III ступенів № 11 Смілянської міської ради Черкаської області;

Людмила БОЮК,

заступник директора з навчально-виховної роботи Смілянської загальноосвітньої школи I – III ступенів № 11 Смілянської міської ради Черкаської області;

Сергій КОВАЛЕНКО,

учитель української мови та літератури вищої кваліфікаційної категорії, учитель-методист Смілянської загальноосвітньої школи I – III ступенів № 11 Смілянської міської ради Черкаської області; член Національної спілки журналістів України

ІННОВАЦІЙНА ШКОЛА МОЛОДОГО ЗАХИСНИКА УКРАЇНИ

Із досвіду роботи створення і функціонування Осередку для викладання оновленого предмета «Захист України. Інтегрований курс»

Створення навчального центру «Захист України» є актуальним кроком у відповідь на сучасні виклики національної безпеки. Завдяки співпраці з військовими фахівцями та використанню сучасних технологій, ми створили простір, де учні зможуть розвивати свої лідерські якості, командний дух і готовність до захисту Батьківщини. Оновлення предмету відбувається за трьома напрямками: оновлення навчальної програми, підвищення кваліфікації вчителів, які будуть викладати предмет «Захист України», та створення міжшкільних осередків для навчання учнів, які здобувають повну загальну середню освіту. Нововведення разом змінюють й ідейне наповнення курсу, й освітнє середовище, у якому вивчається предмет.

Оновлений навчальний предмет «Захист України» є ресурсомістким. Для вивчення та відпрацювання практичних навичок здобувачам освіти потрібно чимало дороговартісного обладнання – стрілецьких тирів, симуляторів польотів для мультикоптерів, мультикоптерів, масогабаритних макетів зброї та багато інших вартісних засобів навчання. Смілянська загальноосвітня школа I – III ступенів № 11 – заклад загальної середньої освіти, який включений до перспективного плану формування мережі закладів загальної середньої освіти м. Сміли як ліцей (I – III ступенів), відповідно до рішення виконавчого комітету Смілянської міської ради від 23.05.2024 № 265 «Про затвердження перспективного плану формування мережі закладів загальної середньої освіти Смілянської міської територіальної громади». У закладі навчається 140 учнів 10 – 11 класів. Школа розташована в пішохідній доступності для 3-ох з восьми закладів загальної середньої освіти міста та має зручне місце розташування для під'їзду старшокласників з інших шкіл. Заклад має три вільні приміщення, які обладнано виключно для викладання навчального предмета «Захист України». Площа цих приміщень дозволила створити функційні зони для досягнення ефективного викладання всіх модулів програми. Заклад входить до складу 30 пілотних закладів освіти України, що забезпечуватимуть реформування старшої профільної середньої освіти (академічні ліцеї) і стане ментором для інших пілотних шкіл.

Розпорядженням голови Черкаської обласної військової адміністрації від 16.08.2024 № 373 «Про затвердження переліку осередків викладання навчального предмету «Захист України» в закладах освіти Черкаської області» прийнято рішення щодо створення на базі нашого закладу відповідного осередку. Реалізація

шкільного проекту «Стратегічні рішення до створення Осередку для викладання навчального предмету «Захист України» на базі ЗЗСО» дозволить вирішити основну мету нової програми та мінімізувати час на облаштування нового освітнього простору, оскільки конкретизує завдання для кожної групи виконавців і має чіткі терміни їх виконання. Проектом передбачено закуплено навчальне обладнання відповідно до Типового переліку засобів навчання та обладнання для забезпечення викладання предмета «Захист України» закладів освіти, що забезпечують здобуття повної загальної середньої освіти, підготовка викладачів, які забезпечать якісно нові підходи до вивчення предмету, створено безпечний простір для проведення освітнього процесу, вирішено питання щодо харчування учнів, які приходять на навчання в Осередку.

Освітніми послугами в Осередку охоплено 1114 здобувачів освіти закладів загальної середньої освіти міста Сміли, Тернівського ліцею Тернівської територіальної громади, ДНЗ «Смілянський центр підготовки та перепідготовки робітничих кадрів».

Навчальна складова

Війна на території нашої держави стала потужним каталізатором змін у всіх сферах нашого життя. І освіта не є винятком. Освітня система України активно трансформується, щоби відповідати новим викликам і потребам суспільства. Особливого значення сьогодні набуває необхідність підготовки молоді до будь-яких випробувань, виховання свідомих громадян та формування в учнів практичних навичок, які допоможуть їм захистити себе, свою родину та країну. Традиційна програма навчального предмета «Захист України» зосереджена більше на теорії, ніж на практиці, а також не відповідає потребам і запитам сьогодення. Крім того, поділ програми на тематичний план А і Б призводить до того, що хлопці та дівчата здобувають різні вміння й навички. А в умовах російської агресії проти нашої країни поділ на гендерні ролі є недоцільним, оскільки кожен, незалежно від статі, має вміти захистити себе та мати оборонну свідомість. Саме тому підходи до викладання навчального предмета «Захист України» зазнали кардинальних нововведень з вересня 2024–2025 навчального року. Учні 10–11 класів, які здобувають повну

загальну середню освіту один раз на місяць, упродовж 6 годин на день, навчаються в міжшкільному, спеціально обладнаному та модернізованому освітньому середовищі на базі нашого закладу освіти. Старшокласники вивчають предмет за новою модельною навчальною програмою «Захист України. Інтегрований курс». Зміст програми інтегрованого курсу в 10 класі структуровано за шістьма модулями: основи національної безпеки й оборони; основи планування та управління; озброєння та військова техніка, стрілецька підготовка; основи дій, комунікації та взаємодії у бою; орієнтування на місцевості та інженерна фортифікація; домедична допомога в умовах бою. Зміст програми інтегрованого курсу в 11 класі також структуровано за шістьма модулями: військові технології та їхній розвиток; стрілецька підготовка, основи дій та взаємодії у бою; інформаційна війна; домедична допомога в умовах бою; цивільне населення в кризових умовах; плануюче майбутнє: особиста роль в обороні України. П'ять вчителів предмета «Захист України» на основі модельної навчальної програми «Захист України. Інтегрований курс» розробили календарно-тематичну та поурочне планування для успішної реалізації інтегрованого курсу. Освітній процес здійснюється за спеціальним розкладом, розробленим для функціонування Осередку.

Практична складова

В оновленій програмі «Захист України» частка практичних занять становить 80%. Для забезпечення оптимальної реалізації осучасненої програми «Захист України» облаштовано «простір практичних навичок». Практичні заняття проходять у форматі тренінгів, перевага надається практичній спрямованості, інтерактивним, дослідницьким, проєктним видам освітньої діяльності. Під час тренінгів створюється неформальне невимушене спілкування, яке відкриває перед групою безліч варіантів розвитку та розв'язання проблеми, заради якої вона збиралася. Тренінгові форми навчання повністю охоплюють весь потенціал учня: рівень та обсяг його компетентності (соціальної, емоційної та інтелектуальної), самостійність, здатність до прийняття рішень, до взаємодії тощо. Пропонуємо формати тренінгів, які найчастіше проводяться в закладі.

Тактичні тренінги

- Симуляції бойових дій:
 - лазертаг(використання лазерних міток для імітації пострілів та уражень);
 - страйкбол(використання пневматичної зброї для більш реалістичного відтворення бойових дій);
 - комп'ютерні симулятори(модельовання різних бойових ситуацій, відпрацювання тактичних прийомів; вони привчають слідкувати за деталями, реакцією, розвивають дрібну моторику, покращують пам'ять, змушують думати, розвивають уяву, учать підходити до вирішення завдань творчо та нестандартно).

- Надання першої домедичної допомоги:

- практичні навички(зупинка кровотечі, накладання джгутів, биндажів, проведення серцево-легеневої реанімації);

- імітаційні моделі(використання манекенів для відпрацювання різних сценаріїв);

- тренування в умовах, наближених до бойових(надання допомоги в умовах обмеженого часу та підвищеного стресу).

- Орієнтування на місцевості:

- робота з компасом та картою(визначення свого місцезнаходження, побудова маршруту);

- виживання в дикій природі(розведення багаття, побудова укриття, пошук їжі та води);

- використання GPS-навігаторів(ознайомлення з сучасними засобами навігації).

Стрілецька підготовка

- Тренажери:

- інтерактивний лазерний тир набув шаленої популярності у сфері освіти. Це безпечний і ефективний спосіб відпрацювання стрілецьких навичок без використання боєприпасів. Актуальним він є для нашого закладу під час викладання курсу «Захист України». У ньому проводиться відпрацювання стрільби з різних видів зброї в статичних і динамічних умовах. Замість куль, старшокласники використовують лазерний маркер, який фіксує попадання в мішень на екрані. Програмне забезпечення відстежує кожен постріл, дозволяє проаналізувати точність, швидкість реакції та інші важливі показники.

Групові змагання: розвиток командної роботи та здорової конкуренції

- Практична стрільба:

Практична стрільба з пневматичної зброї – це невід'ємна частина комплексної підготовки старшокласників під час занять з предмета «Захист України». Вона дозволяє розвинути необхідні фізичні та психологічні якості, а також закласти основи для подальшої військової підготовки. Пневматична зброя має значно меншу потужність, що робить її безпечною для використання в навчальному закладі. Навчання стрільби з пневматичної зброї дозволяє відпрацювати базові навички, як-от: правильна стійка, прицілювання, дихання, спусковий механізм тощо.

Приклади вправ з пневматичної зброї на заняттях:

- стрільба по статичних мішенях(ця вправа дозволяє відпрацювати точність стрільби на різних відстанях);
- стрільба по рухомих мішенях(ця вправа розвиває швидкість реакції та координацію);
- стрільба з різних положень(стрільба лежачи, сидячи, стоячи – все це дозволяє адаптуватися до різних умов стрільби);
- тактична стрільба(симулювання реальних бойових ситуацій, відпрацювання стрільби з укриття, переміщення під вогнем).

- Будівництво укриттів

Інженерна підготовка

Тема будівництва укриттів на уроках є надзвичайно актуальною, особливо в умовах сучасних викликів. Вона дозволяє не тільки передати теоретичні знання про безпеку, але й розвинути учнівські вміння та навички, які можуть стати в нагоді в реальному житті. Із цієї теми старшокласники будуть знайомитися в березні 2025 року, згідно з календарним плануванням. Заплановано створення макетів укриттів із різних матеріалів (картон, дерево, пластикова пляшка тощо). Відпрацювання навичок копання, розпилювання деревини, збирання конструкцій. Створення плану евакуації з будинку або іншого приміщення. Облаштування укриття необхідними речами (вода, їжа, ліхтарик, аптечка).

- Розмінування

На навчальних заняттях із предмета «Захист України», звичайно, неможливо проводити реальні роботи з розмінування. Однак, можна відпрацювати теоретичні знання та навички, які стануть у пригоді в екстремальних ситуаціях:

- вивчення типових мінно-вибухових пристроїв(старшокласники розглядають фотографії, макети або моделі різних типів мін);
- відпрацювання алгоритму дій при виявленні ВНП(розігрують ситуації, коли учень знаходить підозрілий предмет);
- навчання надання першої домедичної допомоги(ознайомлення учнів із правилами надання першої допомоги при пораненнях, викликаних вибухом);
- вивчення засобів індивідуального захисту(показують учням, як правильно користуватися захисними костюмами, масками та іншими засобами).

Психологічна підготовка

- Стійкість до стресу:проводяться під наглядом шкільного психолога дихальні вправи, медитація, організовано заняття з елементами тренінгу, які сприяють відновленню психоемоційного стану («Мої ресурси», «Кольори емоцій», «Життя в стані війни», адаптація в новому освітньому середовищі та розвиток ментального здоров'я («Дружба нас єднає», «Подорож», «Чарівний базар»). Ведеться просвітницька робота «Як подолати паніку». В Осередку проводимо психологічні тренінги для подолання страхів і роботу з емоціями.

Командна робота

Командна робота є невід'ємною частиною успішних дій в умовах надзвичайних ситуацій. Тому тренінги на згуртування в Осередку є надзвичайно важливими. Вони допомагають не тільки розвинути навички співпраці, але й сформувати в учнів почуття відповідальності, взаємодопомоги та готовності діяти в складних умовах. Ось декілька з них:

- ситуаційні ігри: «Рятувальна операція», «Вживання в дикій природі», «Будівництво укриття»;
- командні завдання: «Лабіринт», «Переправа», «Спільне носіння вантажу»;
- творчі завдання:«Створення плаката», «Написання історії», «Зйомка відеоролика».

Крім того, розвиток лідерських якостей на уроках інтегрованого курсу – це інвестиція в майбутнє. Це не лише готує молодь до подолання можливих кризових ситуацій, але й формує відповідальних, ініціативних і впевнених у собі громадян для прийняття рішень, аналізу ситуації, вибору оптимального рішення та заохочення інших до досягнення спільної мети.

Інноваційна складова

Інноваційна складова програми – це впровадження нових, сучасних методів навчання, використання передових технологій і креативних підходів до викладання матеріалу, а особливо зараз, на уроках із викладання предмету «Захист України». Це дозволяє зробити навчання більш цікавим, ефективним та актуальним. Основні напрями інноваційної складової, які реалізуються на уроках з предмета «Захист України»:

Інтерактивні методи навчання

Ігри та симуляції.Комп'ютерні симулятори бойових дій дозволяють нашим учням отримати практичний досвід у прийнятті рішень в екстремальних ситуаціях. Вони дозволяють відпрацювати різноманітні сценарії, не наражаючи життя і здоров'я учнів і стали першим кроком до розуміння складності бойових дій і розвитку важливих навичок виживання. Симулятори польотів

для мультикоптерів: незамінний інструмент на уроках з предмета«Захисту України». Вони дозволяють старшокласникам отримати практичні навички управління безпілотними літальними апаратами (БПЛА) в безпечному та контрольованому середовищі.Учні освоюють основи управління мультикоптером, на кшталт, зліт, посадка, зависання, рух у різних напрямках, практикують навички аерозйомки, визначення координат об'єктів, пошук замаскованих цілей, розробляють маршрути польотів, визначають оптимальну висоту та швидкість, навчаються планувати завдання для БПЛА.

Проекти. Розробка планів оборони, створення моделей фортифікаційних споруд, дослідження історичних битв стимулюють творче мислення та командну роботу.Проекти, над якими працювали старшокласники,«Моделювання бойових дій»,«Розробка системи моніторингу кордону», «Створення системи доставки вантажів у важкодоступні місця».

Дослідницька діяльність. Вивчення сучасних технологій у військовій справі, аналіз військових конфліктів сприяє розвитку критичного мислення. Старшокласники працюють над аналізом геолокаційних даних у соціальних мережах для визначення місць дислокації ворожих військ; розробкою безпілотних літальних апаратів для розвідки, коригуванням артилерійського вогню та доставки боеприпасів; досліджують впливобстрілів на інфраструктуру місті розробляють плани відновлення; аналізують російську пропаганду та відпрацьовують ефективні методи протидії їй.

Використання сучасних технологій

Віртуальна та доповнена реальність.Завдяки цим технологіям, наші учні занурюються в інтерактивні середовища, які симулюють реальні ситуації та процеси, що відбуваються на полі бою. Використання віртуальної та доповненої реальності на уроках «Захисту України» відкриває нові можливості для підвищення якості освіти, старшокласники отримують більш глибокі знання та навички, необхідні для захисту своєї країни.Переваги використання VR та AR:

- інтерактивні елементи роблять навчання цікавим і захоплюючим;
- інформація запам'ятовується краще, оскільки залучається більше сенсорних каналів;
- учні відпрацьовують різні навички в безпечному середовищі;
- використання симуляторів дозволяє скоротити витрати на матеріали та обладнання.

Дрони.Використання дронів у освітньому процесі з предмета «Захист України» відкриває перед учнями широкі можливості для розвитку практичних навичок і заглиблення в сучасні технології. Розглянемо кілька конкретних прикладів того, як дрони інтегровані в освітній процес:

- симуляції пошуково-рятувальних операцій;
- картографування місцевості;
- фото- та відеозйомка для документальних проєктів. Навички, які розвивають заняття з дронами:
- технічне мислення(розуміння принципів роботи складних пристроїв);
- креативність(розробка нових способів використання дронів);
- командна робота(спільне виконання завдань);
- проблемне мислення(пошук нестандартних рішень);
- відповідальність(розуміння наслідків своїх дій).

3D-друк.Використання 3D-друку на уроках «Захисту України» відкриває нові можливості для навчання та розвитку учнів. Це не просто створення моделей, а цілий комплекс заходів, який сприяє формуванню учнів як творчих, інноваційних, так і відповідальних громадян.Це потужний інструмент, який дозволяє перетворити цифрові

моделі в реальні об'єкти. У контексті уроків ця технологія відкриває перед учнями безмежні можливості для творчості, розвитку навичок і розуміння принципів конструювання. Наразі школа замовила 3D-принтер, комп'ютер і програмне забезпечення для 3D-моделювання.

Інноваційна складова програми «Захист України» є важливим кроком у розвитку системи освіти в Україні. Вона дозволяє готувати молодь до життя в сучасному світі, формуючи в них необхідні знання, навички та цінності.

Партнерство з іншими інституціями

Співпраця закладу освіти з військовими частинами та іншими освітніми закладами відкриває широкі можливості для всебічного розвитку учнів. Це дозволяє поєднати теоретичні знання з практичними навичками, а також сприяє патріотичному вихованню молоді. Ми тісно співпрацюємо із Збройними силами України. Залучаємо військових інструкторів для проведення практичних занять. Відвідуємо військові частини, знайомимося з військовою технікою та озброєнням. Проводимо спільні військово-патріотичні табори, де учні отримують навички надання першої медичної допомоги, орієнтуються на місцевості, стрільби тощо. Обмінюємося досвідом, запрошуємо військових фахівців для проведення лекцій і семінарів з військової історії, тактики, стратегії, зокрема це Національна академія Державної прикордонної служби України імені Б. Хмельницького, ГУ ДСНС України в м. Черкаси, Оршанецький навчальний центр підготовки молодших спеціалістів Державної прикордонної служби України імені генерал-майора Ігоря Момота, Київський військовий інститут телекомунікацій та інформатизації. Проводили майстер-класи з військових дисциплін (наприклад, рукопашного бою, стрільби з пневматичної зброї). Пишаємося випусниками нашої школи, які отримали почесну відзнаку «Відмінник Захисту України» та продовжили навчання у військових навчальних закладах. Наші учні – справжні майстри військово-спортивних змагань, про що свідчать їхні перемоги на Всеукраїнській грі «Сокіл» («Джуга»). <https://www.youtube.com/watch?v=KlySu4o6uSQ>

<https://www.facebook.com/media/set/?set=oa.252869147915162&type=3>

Взаємодіємо з громадськими організаціями, що спеціалізуються на питаннях безпеки, оборони та цивільного захисту, що значно збагачує освітній процес з предмета «Захист України».

Заклад освіти постійно вдосконалює партнерські зв'язки із закладами охорони здоров'я, соціальними службами, правоохоронними органами, службою ДСНС, громадськими організаціями та місцевими волонтерськими ініціативами в громаді. Залучаємо експертів, волонтерів, що дозволяє зробити уроки більш практичними, цікавими та актуальними. Представники організацій, які займаються першою допомогою, проводять практичні заняття з надання домедичної допомоги, навчають учнів користуватися аптечкою індивідуальної та колективної, показують прийоми зупинки кровотечі, накладання пов'язок тощо. Військово-патріотичні організації проводять заняття з військової історії, розповідають про сучасні види зброї та військової техніки, навчають основам орієнтування на місцевості, топографії. Організації, що займаються цивільним захистом, розповідають про правила поведінки під час надзвичайних ситуацій, навчають учнів користуватися засобами індивідуального захисту, показують, як діяти при пожежі, землетрусі чи інших катастрофах.

Створення та функціонування осередку «Інноваційна школа молодого захисника України» демонструє свою ефективність у підготовці молодого покоління до викликів сучасності. Навчання успішно поєднує теоретичні знання з практичними навичками, формуючи в учнів такі важливі

якості, як-от: патріотизм, відповідальність, самоорганізацію та готовність до захисту своєї країни. Старшокласники усвідомлюють свою роль у соціумі та необхідність захисту держави. Здобувають знання з надання першої медичної допомоги, орієнтування на місцевості, використання засобів індивідуального захисту та інших важливих умінь. Спільні проекти та тренінги сприяють розвитку вміння працювати в команді, взаємодіяти та підтримувати один одного. Школа запрошує фахівців для проведення практичних занять і лекцій, використовує сучасні цифрові інструменти для навчання та взаємодії, сприяє об'єднанню молоді, зацікавленої в питаннях безпеки та оборони країни.

Створений осередок «Інноваційна школа молодого захисника України» є успішним прикладом реалізації патріотичного виховання молоді. Проект доводить свою ефективність і має значний потенціал для подальшого розвитку. Інвестуючи в молодь і надаючи їм знання та навички, ми забезпечуємо безпечне майбутнє для нашої країни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Модельна навчальна програма «Захист України. Інтегрований курс» для закладів, що забезпечують здобуття повної загальної середньої освіти. Автори й авторки: Ігор Борохович, Анна Коваленко, Ірина Когут, Оксен Лісовий, Вікторія Сісецька, Євген Семенів, Ігор Сердюк, Інна Совсун, Валерій Хмельницький, Олена Шиян та члени робочої групи МОН (Наказ МОН № 300 від 08.03.2024). URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/programy-10-11-klas/2025/np-zakhyst-ukrayiny-modelna-navch-prohrama-intehrovanyy-kurs-11-04-2025.pdf>
2. Про викладання інтегрованого курсу «Захист України»: Лист МОН України від 27.08.2024 № 1/15363-24. URL: https://znayshov.com/News/Details/pro_vykladannia_intehrovanoho_kursu_zakhyst_ukrainy#google_vignette
3. Про затвердження Санітарного регламенту для закладів загальної середньої освіти. Наказ МОЗ України від 25.09.2020 № 2205. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1111-20#Text>
4. Про створення та функціонування осередків для викладання навчального предмета «Захист України» (Додатки-рекомендації з облаштування осередків; алгоритм створення осередків): Лист МОН України від 12.07.24 № 1/12484-24. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0771-24#Text>
5. Щодо організації виховного процесу в закладах освіти у 2022 / 2023 н. р.: Лист МОН України від 10.08.2022 № 1/9105-22. URL: <https://mon.gov.ua/npa/shodo-organizaciyi-vihovnoho-procesu-v-zakladah-osviti-u-20222023-n-r>